

Vyjádření školitelky k doktorskému studiu a k dizertační práci

Mgr. Olgy Nádvorníkové

Mgr. Olga Nádvorníková zahájila doktorské studium v oboru Románské jazyky v akademickém roce 2004/2005.

V prvních třech letech studovala v interní formě studia, zároveň působila na Jazykové škole v Praze a absolvovala dvousemestrální kurs v Ústavu formální a aplikované lingvistiky na MFF UK.

V následujících letech pokračovala v kombinovaném studiu, od r.2006 zahájila svou pedagogickou činnost jako odborná asistentka ve Francouzském oddělení Ústavu románských studií na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Byla pověřena přednáškami a semináři v předmětech francouzská syntax, francouzská normativní mluvnice a vedením jazykových seminářů. Od r. 2009 pracuje již třetím rokem jako hostující profesorka českého jazyka a reálií v Centre d'Etudes tchèques na Université libre de Bruxelles. Na bruselské univerzitě též působí na Letní škole českého jazyka a kultury jako vyučující a jako organizátor celého běhu letní školy.

V průběhu doktorského studia prokázala Olga Nádvorníková schopnost spolehlivého plnění povinností vyplývajících ze studijního plánu a především schopnost rozvíjet a propojovat nabyté poznatky v celé řadě odborných aktivit:

Kontrastivní studium českého a francouzského jazykového systému metodologicky založené na porovnání paralelních jazykových korpusů maximálně propojila s činností ve výzkumném záměru (VZ Český národní korpus a korpusy dalších jazyků) jako koordinátorka francouzské sekce Projektu paralelních korpusů InterCorp.

Vlastnímu tématu dizertační práce založenému na korpusové analýze je věnována poměrně rozsáhlá publikační činnost i příspěvky a přednášky na domácích a mezinárodních konferencích (např. Ecole doctorale de Krakow, Cercle de linguistique des Universités de Bruxelles, Universita Szeged), kde úspěšně reprezentuje českou korpusovou lingvistiku a předkládá též možnosti výzkumu na základě paralelních jazykových korpusů nejenom ve VŠ kursech francouzské filologie, ale i při přípravě budoucích učitelů francouzštiny. Ke zpracování jazykovědných témat na základě paralelních korpusů motivovala i své studenty v rámci seminárních a diplomových prací.

Předkládaná dizertace ***Korpusová analýza faktorů sémantické interpretace francouzského gérondivu*** nese již v názvu informaci o předmětu výzkumu a zároveň o přístupu a metodologii.

Cílem práce je identifikovat faktory ovlivňující sémantickou interpretaci gérondivu (Část I) a analyzovat jejich fungování a vztahy k jednotlivým významovým typům (Část II). Metoda výzkumu je založena na korpusové analýze umožňující objektivně identifikovat nejfrekventovanější centrální jevy a též shromáždit dostatečný materiál pro analýzu jevů periferních. Korpusová analýza (včetně paralelního, překladového korpusu) představuje při analýze gérondivu (Ger) novum, neboť nebyla dosud při výzkumu Ger použita.

Gérondiv v jeho významové variabilitě chápe autorka jako slovesnou formu fungující jakožto interpretační instrukce, jež je součástí širší interpretační procedury založené na explicitních kontextových faktorech determinujících jednotlivé významy Ger.

V teoretické části (Část I) autorka definuje postupně jednotlivé faktory sémantické interpretace Ger: morfologické – určující základní interpretační instrukci Ger a základní aspektově-temporální vztahy mezi Ger a řídicí propozicí, faktory syntaktické – definující Ger jako predikaci, jeho syntaktickou funkci v rámci řídicí propozice a tematicko-rematickou funkci, dále faktory lexikálně-pragmatické zahrnující jednak lexikální obsazení Ger a jeho řídicího slovesa, inferenční vztahy mezi ději, jednak externí modifikátory významu Ger, zejména adverbium *tout*.

Autorka vychází ze základní interpretační instrukce Ger, kterou definoval Kleiber (2007) jakožto „integrační asociaci“ (gerundiální syntagma je do řídicí propozice začleněno subordinálně, na pozici cirkonstantu, ale jeho základní významový vztah je dán „asociací“ obou dějů, tedy významem průvodní okolnosti, jako u *avec+SN*). Autorka se rovněž ztotožňuje s Kleiberovým pojetím tvoření Ger na základě jednoho diskontinuitního morfému *en ... ant*. Hypotézou stanovenou v závěru teoretické části a potvrzenou následnou analýzou v části II autorka rozšiřuje Kleiberovu základní interpretační instrukci integrací faktoru pozice (viz níže) a dále poukazem na interpretační instrukci spojenou s morfémem *en*, jenž si zachoval některé rysy původní předložkové interpretační instrukce a určil vztah SG (gerundiální syntagma) a PP (řídicí propozice) jakožto způsob začlenění SG do PP na půdorysu *contenant / contenu*.

Kleiberova interpretační instrukce určující základní význam Ger - průvodní okolnost - a způsob integrace SG do PP umožnila autorce popsat fungování temporálních vztahů SG a PP, otázku anteriority a těsné návaznosti mezi ději, a zároveň vysvětlit, proč Ger nevyjadřuje vztah posteriority vůči ději PP. Pro vysvětlení ostatních významů Ger pak autorka přihlíží ke specifickým faktorům sémantické interpretace Ger (zejména pozice, tematicko-rematická funkce a externí lexikální modifikátory, lexikální obsazení VG a VF) a dále přihlíží k faktorům pragmatickým. Tyto faktory určují kontext a jejich hierarchické uspořádání vytváří interpretační proceduru umožňující vysvětlit jednotlivé významové realizace Ger.

Ve vlastním výzkumu založeném na korpusové analýze (Část II) se autorka zaměřila na fungování jednotlivých faktorů, které do této interpretační procedury vstupují. Za velmi instruktivní považují úvodní část, v níž autorka definuje použité korpusy na základě jejich reprezentativnosti vzhledem k záměru výzkumu; základní korpus tvořilo 62 848 Ger extrahovaných z korpusu FRANTEXT (romány, odborné texty), z malého korpusu současných francouzských publicistických textů z deníků *Le Monde* a *Le Figaro* a z paralelního korpusu InterCorp. Na základě těchto korpusů autorka definovala v první části analýz (II.2.1) základní tendence v lexikálním obsazení Ger a jeho řídicího slovesa (II.2.1.1 a II.2.1.2); čtyři hlavní typy pak následně podrobila analýze - slovesa pohybu, mluvení, vnímání a slovesa s významem manipulace předmětem (II.2.1.3). Jestliže první část analýz (II.2.1) umožňuje popsat centrální, nejčastější typy Ger, jejich převládající významy, korelace s externími faktory sémantické interpretace a s typy českých ekvivalentů, druhá část analýz (II.2.2) vycházející z analýzy fungování jednotlivých příznakových faktorů sémantické interpretace Ger definuje periferní realizace této slovesné formy.

Syntetický pohled na výsledky analýzy podává závěrečná část (Závěr) předkládané práce. Autorka zde shrnula základní rysy a principy fungování jednotlivých významových typů Ger, faktory, které je určují, i jejich vzájemné vztahy a pozici v rámci centra a periferie.

Za hlavní přínos analýzy považuji následující výsledky:

1) Díky základnímu korpusu byly identifikovány hlavní typy lexikálního obsazení slovesa v gerundiu (slovesa pohybu, slovesa mluvení, slovesa vnímání, slovesa s významem manipulace předmětem) a následně jejich korelace s ostatními faktory sémantické interpretace a s významovými typy Ger.

2) Vysvětlení sémantického fungování Ger:

- autorka upřesnila základní Kleiberovu interpretační instrukci integrací faktoru pozice: faktor „pozice“ určila jako rozhodující typ integrace Ger do PP s konstatováním, že zásadní významové modifikace základního vztahu mezi ději SG a PP jsou spojeny s antepozicí – Ger získává v antepozici větší referenční i sémantickou autonomii a antepozice tak může vést i ke kauzální interpretaci u dějů, jež by v jiné pozici byly chápány jako prostá průvodní okolnost; antepozice často funguje s kontextovým zapojením a s funkcí rámce; Ger v antepozici tak funguje jako prostředek textové koheze; hypotéza vlivu faktoru pozice na základní interpretační instrukci Ger se tedy plně potvrdila pro faktor antepozice, faktor „détachement“ se však ukázal jako nejednoznačný.
- na základě výsledků analýzy autorka dále konstatuje, že pro Ger jsou typické zejména dva významy, které sdílí s konstrukcí *avec+SN*: průvodní okolnost a význam prostředku (v případě inferenčních vztahů); mezi těmito dvěma typy pak tvoří přechodovou kategorii význam způsobu, založený na simultaneitě dějů a dále časové určení (časový orientátor) založené na faktoru kontextového zapojení;

3) Upřesnění některých jevů tradičně zmiňovaných u Ger v gramatikách:

- „porušení pravidla“ koreference s podmětem řídící propozice je odrazem komplexních referenčních a sémantických vztahů Ger s kontextem, popřípadě důsledkem neagentivní povahy slovesa v Ger;
- v otázce ne/existence čistě kauzálního významu u Ger jde podle autorky o ztrátu rysu záměrnosti, typického pro centrální prostředkový význam; základem je stále vztah okolnostní, tj. časový – na rozdíl od participe présente;
- významy podmínkové a přípustkové jsou marginální; k základnímu výčtu v gramatikách by podle autorky bylo třeba přidat významové typy založené na koreferenci dějů; v českých gramatikách pak poukázat na typologické rozdíly ve vyjadřování způsobu realizace děje;

4) Analýza korpusů textů nejenom literárních, ale též odborných a publicistických:

- umožnila upřesnit některá tradiční tvrzení, např. v celkovém zvýšení role významu prostředkového, který je v odborných textech nejčastější na rozdíl od beletrie, kde dominuje průvodní okolnost; výsledky analýzy upřesnily rovněž tendence v lexikálním obsazení, např. v odborných textech jsou časté statické predikáty nebo „prezervační procesy“;

5) Shrnutí typů českých ekvivalentů jednotlivých významových realizací Ger a naznačení kontrastivní analýzy Ger a českého přechodníku:

- autorka nezapře bohemistickou erudici a v průběhu celé práce systematicky srovnává francouzský gérondiv s českým přechodníkem: v teoretické části poukazuje na to, že obě formy patří do obecně-lingvistické kategorie converb a fungují jako jádro polopredikační konstrukce; v empirické části pak shrnuje podobnosti jejich sémantického fungování a v závěru konstatuje, že u českého přechodníku rovněž dominuje význam průvodní okolnosti (častěji v literárních textech) a vztah způsobu-prostředku (častější u odborných textů); „časová okolnost“ a „příčina-důvod“ následují s menším počtem výskytů, zatímco vztahy

adverzativní, přípustkové, podmínkové se pohybují v rozsahu desetiny procenta. Nechybí upozornění na příznak zastaralosti u českého přechodníku, zatímco Ger se vyskytuje stabilně nejenom v textech psaných, ale též v řeči mluvené. Toto systematické srovnání může sloužit jako východisko pro další kontrastivní studium dvou typologicky odlišných jazyků.

Závěrem autorka upozorňuje na jistá omezení a problémy výzkumu, např. rozdíly v rozsahu mezi jednotlivými korpusy, velký počet analyzovaných faktorů, potřebu rozpracovat podrobněji hierarchizaci jednotlivých faktorů v rámci interpretační procedury.

Práce Olgy Nádvorníkové je napsána jasně a srozumitelně; oceňuji stylistickou vytříbenost a přesnost vyjádření. S ohledem na čtenáře autorka maximálně zpřehlednila podrobný obsah čtyř set stran práce a každý oddíl jednotlivých kapitol uzavřela dílčím shrnutím. Práce je opatřena funkčním poznámkovým aparátem a rozsáhlou závěrečnou bibliografií, mapující dosavadní výzkum tématu a dále bibliografii speciální, věnovanou korpusové lingvistice.

Problematika francouzského gérondivu se stala životním tématem Olgy Nádvorníkové. Její dizertační práce se vyznačuje komplexností rozboru a představuje teoretický i metodologický přínos pro vědecké zkoumání francouzského jazyka v rámci české i zahraniční romanistiky.

Předkládanou dizertační práci doporučuji k obhajobě.

V Praze, 24. 2. 2012

PhDr. Hana Loucká, CSc.
vedoucí práce